

Микола Кравчук,

кандидат юридичних наук,
доцент, завідувач кафедри теорії
та історії держави і права
Тернопільського національного
економічного університету

УДК 340.13+94(477)

***Тематика Українського війська
у науковій спадщині професора
В. С. Кульчицького***

Постать професора В. С. Кульчицького в історії держави і права України великою мірою проявилась у дослідженні будівництва (становлення і розвитку) українського війська. У його наукових статтях, рецензіях, брошурах, монографіях, посібниках і підручниках, методичних розробках знайшов відображення концепт про те, що історія України – це історія війн і військового мистецтва [13, с. 3–4; 12, с. 33–34; 11; 10; 9; 14; 17; 2]. Впродовж тисячолітнього розвою кожна доба відродженої Української держави поставала в жорстокій збройній боротьбі, армія і держава у цій борні були нероздільними одна від одної: у період Київської та Галицько-Волинської держав, Козацької та Новітньої (за Української Центральної Ради, Гетьманату, Директорії, ЗУНР) держав. Всебічне і ґрунтовне дослідження історико-правових аспектів розбудови українського війська завжди було пріоритетом його наукових інтересів.

З огляду на вказане вище метою статті є визначення вкладу професора

В. С. Кульчицького в наукове розроблення тематики українського військового будівництва у різні історичні періоди України, а також висвітлення його оцінки причин і факторів, що сприяли і стримували процеси формування української армії.

Підвищений науковий інтерес професора В. С. Кульчицького до правового забезпечення генезису Війська України не був випадковим. Він цілком усвідомлено розумів, що *без армії держава в сучасний період існувати не може, хоча для українців формування власної армії завжди було складним і неоднозначним процесом. Він цілком поділяв твердження науковців про те, що значущість власних Збройних Сил України в українському політичному житті до цього часу повною мірою в суспільній свідомості не з'ясовано. Перешкоджали цьому як заборона в радянський період досліджувати історію українського війська, так і його фальсифікація. Українські військові формування радянською історіографією оцінювалися*

не інакше як контрреволюційні, націоналістичні озброєнні банди, що були на утриманні іноземного капіталу та воювали проти власного народу. У кращому випадку на них дивилися або як на одну з незначних частин російської, згодом Радянської армії, які нічим особливим не відрізнялися від інших національних військових формувань, або як на армію, котра хоч і мала свої національні особливості, але не виходила за межі місцевого, локального значення [15, с. 69].

Доречно підкреслити, що всю наукову спадщину апостола історико-правової науки було пронизано розвідкою військової тематики, і в першу чергу – розбудови українського війська. Його дослідницька діяльність у цій сфері проводилась у двох формах: поперше, особистий аналіз і висвітлення в різних публікаціях основних засад створення і розбудови українських та інших збройних формувань; по-друге, постановка військових проблем у дисертаціях аспірантів і здобувачів та всебічне сприяння їхній науковій розробці.

У ході наукового опрацювання розвитку війська доречно звернути увагу на використання ним основних методологічних підходів і виокремлення організаційно-правових засад. У вступі до брошури «З історії української державності», опублікованої по декількох місяцях після проголошення незалежності України професором В. С. Кульчицьким за участі групи авторів і редакційної колегії, було висвітлено, з посиланням на видатних учених, державотворців, первинну оцінку стану розвитку історії української державності та її основні завдання. У виданні зазначено, що українська історія – це одна з нещасних, безруких, безпорадних історій, до того боляче досадно, гірко, сумно перечитувати, як нещасна, зацькована, зашарпана нація тільки те й робила за весь час свого державного (чи вірніше півдержавного) існування, що одгризалася на всі боки: од поляків, руських, татар, шве-

дів. Уся історія – ряд, безупинний, безперервний ряд повстань, війн, пожарищ, голоду, військових переворотів, інтриг, сварок, підкупування. ...Десятиліття командно-бюрократичних методів керівництва згубно вплинули і на історичну науку. Від неї вимагалось головним чином пропагувати наші, часто сумнівні успіхи і досягнення. Робилося все можливе, щоб позбавити нас минулого, деформувати й узялежити від чужих імперій. Замовчування і перекручування стало хронічною хворобою історичної науки. Нині ми повністю усвідомлюємо, що не можна впевнено рухатися у майбутнє з тягарем ілюзій і забобонів минулого, не відтворивши історичну справедливість. Саме у встановленні істини, суцїї правди подій та процесів – запорука морального оздоровлення нашого суспільства, джерело духовного відродження нації. ...Настав час очистити історію українського народу від перекручень та деформацій, повернутися до життєстверджуючих принципів творення суспільного буття. Перед істориками, в тому числі й істориками-юристами, постало завдання відтворити нашу історію як діалектичний процес із притаманними йому суперечностями, досягненнями і втратами, боротьбою нового із старим. ...Це насамперед стосується проблем державності українського народу з усіма її атрибутами, включаючи правову систему [9, с. 3–5]. Ці слова видатного вченого були адресовані народним депутатам як наказ новітнім державотворцям, оскільки видання цієї брошури започаткувало запропоновану Верховною Радою України, серію «Правовий всеобуч народного депутата».

Друга форма наукового опрацювання розбудови армії професором В. С. Кульчицьким знайшла свій прояв у висвітленні здобувачами і докторантами, у дисертаціях, під його керівництвом, сформованої ним військової проблематики. До такої когорти вче-

них належать: І. Г. Білас, М. М. Кобилицький, О. І. Мінаєв, І. М. Паньонко та ін. [1, 4, 16, 18, 5, 6, 7, 8].

Аналіз наукової спадщини підтверджує, що підвищена увага професора В. С. Кульчицького до військової тематики проглядалася ще за підготовки окремих розділів навчального підручника з «Истории государства и права СССР», а пізніше «Истории отечественного государства и права», виданих у Москві за редакцією О. І. Чистякова, де ним було зроблено акцент на значущість війська у державотворенні в період Галицько-Волинського князівства. Так, у вказаному підручнику він зазначив, що переможні походи дружин галицько-волинського князя Романа на Литву, Польщу, Угорщину, половців створили йому і князівству високий міжнародний авторитет. ...У боротьбі проти феодалної опозиції спирався на дружину, міські верхи та служивих феодалів також Данило Галицький, об'єднавчу політику якого рішуче підтримував народ, а Папа Римський Інокентій IV за військову доблесть коронував його. ...Галицько-волинські князі володіли певними адміністративними, військовими, судовими та іншими повноваженнями. Зокрема, вони призначали посадових осіб у містах і волостях, наділяли їх земельними володіннями за умови військової служби, при цьому кожен князь був формально головнокомандувачем усіх збройних сил. Тоді ж військо ополчення мав кожен галицький боярин, що нерідко перевищувало військо князя і надавало йому військової переваги у вирішенні різних суперечок військовим способом [3, с. 100, 101, 104]. Більш широко відтворені видатним істориком права військові питання у княжій державі (Київській Русі та Галицько-Волинському князівстві) у виданні для депутатського всеобучу. У посібнику підкреслено, що в цей період на чолі держави стояв великий князь, наділений владними повноваженнями, який був воєводою, особисто водив рать у

бій. ...До складу збройних сил, окрім професійних дружин, входило і ополчення. Адміністративно-територіальний устрій базувався на десятковій системі. Всю територію було переділено на тисячі – своєрідні округи, які очолювали тисяцькі, керівники військових сил округу. У міста князь призначав і посилав посадників, які, крім адміністративних функцій, наділялись і військовою владою [9, с. 6–30; 10, с. 38–39].

Особливої уваги надавав професор В. С. Кульчицький військовим аспектам козацької держави. Зокрема, у вказаному вище навчальному виданні зазначено: з іменем унікального політичного явища – Запорізької Січі пов'язане відродження української державності аж з часів занепаду княжої держави. ...Організація козацького самоврядування Запорізької Січі дає підстави стверджувати, що тут були зародки української державності. Адже вся система органів військово-адміністративної влади мала можливість виконувати і забезпечувати як внутрішні, так і зовнішні функції, властиві державній владі. ...Саме в умовах постійної боротьби проти іноземних загарбників, за визволення від соціального і національного гніту у Запорізькій Січі сформувалася військова сила Українського народу і склався специфічний суспільний лад, що ґрунтувався на принципах військової демократії [9, с. 34–35; 10, с. 59–62; 11, с. 70–73]. Така позиція видатного вченого-юриста, базована на фундаментальному розумінні значущості війська як основного інституту держави, дала поштовх до поглибленого вивчення та дослідження основних засад його функціонування.

Під його керівництвом здійснено детальне опрацювання цієї теми у дисертації І. М. Паньонка «Апарат управління Запорізької Січі: середина XVI ст.– 1775 р.». Зокрема, дисертантом указано, що Запорізьке козацтво відіграло видатну роль у боротьбі

народних мас України проти феодально-кріпосницького гніту та як форпост боротьби проти татарсько-турецької агресії, а Запорізька Січ стала оплотом і плацдармом для повстанських військ, була важливим фактором консолідації всього українського козацтва, визначним державним утворенням, що на міжнародній арені репрезентувало Україну [18, с. 7].

Та найбільшу увагу професор В. С. Кульчицький приділив проблемі розбудови Українських Збройних Сил у ХХ ст., особливо Української Центральної Ради, Гетьманату, ЗУНР, Директорії, УСРР тощо. З огляду на те що в той період на висвітлення особливостей розвитку української армії було накладено табу, його наукові прагнення знайшли прояв у розвідці військових формувань Далекосхідної республіки (далі – ДСР). ДСР, «буферна республіка» – яскравий приклад маскування більшовицькою Росією істинних намірів у своїй зовнішній та внутрішній політиці. У публікації підкреслено, що історія «червоного буфера» – це тріумф ленінської зовнішньої та внутрішньої політики, коли більшовики Далекого Сходу, керуючись розпорядженнями ЦК РКП (б), успішно втілили в життя політику революційно доцільних компромісів із міжнародною та внутрішньою буржуазією [5, с. 1]. Оскільки військова політика більшовиків на Далекому Сході та в Україні за змістом була майже тотожною, увагу В. С. Кульчицького надано прискіпливому розробленню військового будівництва ДСР. У цьому плані здобувачами, під керівництвом видатного професора, написано дві кандидатські дисертації: «Правове регулювання будівництва Збройних Сил Далекосхідної республіки (1920–1922 рр.)»; «Органи державної політичної охорони в Далекосхідній республіці в 1920–1922 рр.» та низку наукових статей, присвячених розбудові армії та спеціальних органів ДСР [15, 5]. З приво-

ду значущості армії, у другому розділі «Органи Держполітохорони в Народно-революційній армії» підкреслено, що разом з утворенням ДСР були сформовані Збройні сили – Народно-революційна армія, які виконували одну з головних функцій держави ДСР – її військовий захист від міжнародного імперіалізму і внутрішньої контрреволюції [5, с. 11]. Доречно підкреслити, що всі матеріали з цієї тематики зберігалися в архівах СРСР під грифом «Таємно».

Своє ставлення до військової сфери професор В. С. Кульчицький окреслив у рецензії на наукову розробку О. Мінаєва і М. Кравчука «Органи суду і нагляду, їх роль у зміцненні дисципліни і правопорядку в Народно-революційній армії ДСР в 1920–1922 рр.», де вказав, що автори детально дослідили організацію судових органів, порядок їх формування і діяльності, висвітлили структуру органів слідства, нагляду та їхню компетенцію, а також розкрили політику у сфері кримінального права та судовий процес у НРА. Працю підготовлено на ґрунтовній джерельній базі, з використанням архівних матеріалів та аналізу законодавчих актів. Вона завершується глибокими аргументованими висновками. У брошурі підкреслено, що військове законодавство та органи юстиції активно сприяли дотриманню військового порядку, організованості та зміцненню військової дисципліни і вихованню високих військово-моральних якостей особового складу, охорони громадської власності, військового майна, а також забезпеченню законних прав та інтересів громадян, призваних до виконання військової повинності. Праця безумовно корисна для тих, хто вивчає історію нашої батьківщини [6, с. 2].

Лише після ствердження суверенітету України професор В. С. Кульчицький значною мірою активізував наукове опрацювання військового будівництва новітньої Української держави, яке

проводилося з використанням архівних матеріалів і недоступних раніше видань. Розширилося висвітлення особливостей створення та функціонування Українських Збройних Сил у навчальній та навчально-методичній літературі. Так, авторським колективом під його керівництвом та за участі було підготовлено низку навчальних посібників і підручників з «Історії держави і права України», з поглибленим розробленням військових питань [9, с. 56–84; 10, с. 152–191; 11, с. 183–232; 2, с. 42–62; 17]. Зокрема, оцінюючи розбудову збройних формувань у радянській Україні, автори навчального посібника наводять слова народного секретаря з військових справ В. Шахрая: ...Що це за уряд український, що його члени зовсім не знають і не хочуть знати української мови? Що не тільки не користується жодним впливом серед українського суспільства, але воно навіть ніколи не чуло раніше їхніх прізвищ? ...коли всі українізовані частини в Харкові мені доводиться роззброювати, бо вони не хочуть іти за мною на оборону Радянської влади? За єдину військову опору... ми маємо лише військо, що привів на Україну з Росії Антонов [11, с. 194].

У своїй статті, присвяченій 75-річчю ЗУНР, видатний історик права вказав на особливості створення Західно-української республіки, яка з перших днів опинилась у складній військово-політичній ситуації. Вже 1 листопада польська військова організація у Львові почала бойові дії, що переросли у тривалу українсько-польську війну. ...У рамках заходів відродження державності відразу ж почалась організація Української Галицької Армії. Однак, не вистачало озброєння, обмундирування, медикаментів, продовольства, а польський уряд посилав на фронт все нові підкріплення, у тому числі і 70-тисячну армію ген. Ю. Галлера. В результаті українська державність в Галичині проіснувала не повних 9 місяців [12, с. 33].

Наукову розвідку розбудови УГА у 1998 р. під його керівництвом проведено М. М. Кобилецьким у дисертації на тему: «Утворення ЗУНР, її державний механізм та діяльність. 1918–1923 рр. У ній зазначено, що створення УГА стало свідченням життєдіяльності державного механізму ЗУНР та високого патріотизму українського населення [4, с. 13].

У методичних рекомендаціях, розроблених професором В. С. Кульчицьким, будівництво українського війська вирізняє окреме питання для вивчення студентами-юристами на семінарських заняттях. Зокрема, у темі «Виникнення і діяльність Західноукраїнської народної республіки» сформовано питання – «Військове будівництво», в іншій розробці значиться питання: «Українська Галицька армія. Військова юстиція» [14, с. 9; с. 8].

Під безпосереднім патронатом і за активної участі видатного вченого історика права було сформовано концепцію і структуру наукового дослідження, а 1994 р. закріплено тему докторської дисертації «Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914–1993 рр. (Орг. структура, штати): історико-правове дослідження». У плані розроблення цієї теми в наукових виданнях опубліковано близько 60 статей, зокрема монографію і дві брошури [7, 8]. Структурно в монографії, присвяченій цій темі, розкрито питання: формування Українських Січових Стрільців та їх роль у створенні Збройних Сил України, Українська Армія за часів Центральної Ради, організація Збройних Сил УСРР, Військові формування Української Держави за гетьмана П. Скоропадського, Збройні формування в період Директорії, Українська Галицька армія, правові засади створення сучасних Збройних Сил України [7, с. 291]. У вступній статті «До історії військового будівництва в Україні 1914–1993 рр.», підготовленої для вказаної монографії, професор

В. С. Кульчицький зазначив, що ... Волелюбна українська нація була нестерпна до принижень, окупацій і тому завжди прагнула до найвищого права, права націй на самовизначення, до створення власної держави. Але історичний досвід переконливо свідчить, що відродження і зміцнення Української національної держави можливі тільки внаслідок збройного супротиву організованим та вишколеним військовим формуванням. Тому будівництво власних національних збройних сил залишалося актуальним на всіх етапах розвитку української державності, особливо – сучасному. ... Сьогоднішня історіографія не дивлячись на великий внесок у розробку цієї тематики, не спромоглася видати фундаментальну працю про створення і розвиток Збройних Сил УНР, Гетьманської держави П. Скоропадського, Директорії, УСРР та ЗУНР, а висвітлила лише окремі аспекти цієї проблематики. Потрібно врахувати також і те, що в період радянської дійсності історія Українського війська відкрито фальсифікувалась, а деякі періоди оголошені «націоналістичними» і заборонені для дослідження. Тому історія українського військового будівництва залишена не вивченою. ... Опанування закономірностей формування Війська України має надзвичайно велике значення, ... оскільки вищевказана тематика обумовлена зростаючою необхідністю, використання практики юридичного закріплення організації військ і уроків будівництва української державності та її збройного захисту. ... Глибоко переконаний, що читач зможе належно оцінити представлену працю, де вперше проведено цілісний системний аналіз правових основ будівництва Збройних Сил України. ... монографія присвячена дуже важливій для теорії і практики розбудови української державності проблемі. Вона послужить добрим матеріалом для дискусій широкого загалу науковців, дасть

поштовх для всебічної розробки цієї тематики в українській історіографії. В цілому, це є перша ґрунтовна розвідка в українській історико-правовій науці з питань військового будівництва [13, с. 3–4].

Доречно підкреслити схвальне ставлення професора В. С. Кульчицького до прийняття Закону України «Про Збройні Сили України», який закріпив важливі питання їхнього правового статусу та затвердив їхню дефініцію, що ЗСУ – це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладено оборону України, захист її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності, де вперше їх було визнано гарантом власного державного суверенітету.

Отже, вказане вище повною мірою дає можливість зробити такі висновки: по-перше, стверджувати те, що військова тематика в науковій спадщині професора В. С. Кульчицького зайняла фундаментальне місце і стала базовим напрямом його історико-правових досліджень, а його акцент на висвітленні правових засад функціонування українського війська забезпечив більш повний аналіз національного державотворення; по-друге, переконання і твердження видатного вченого історії держави і права про те, що українське військо було головною ланкою у створенні власної держави, дали можливість правильно оцінити пацифістську політику українського державного проводу на різних етапах історії України, яка призвела до втрати власної держави, та мобілізували групу науковців на більш ґрунтовне розроблення цієї теми, що знайшло відображення в їхніх дисертаціях і монографіях та інших науково-навчальних працях; по-третє, вироблені в наукових працях апостола історико-правової науки концепти, підходи щодо питань формування Збройних Сил України, в яких визначено, що без власних сучасних, модерних збройних сил успішна розбудова держави і

захист її суверенітету неможливі, стали предметом широких дискусій, важливим інструментарієм аналізу державотворення та дороговказом державної політики для сучасних будівничих України; по-четверте, велика пошана до своєї історичної спадщини, незрівнянна національна свідомість, високий

науковий професіоналізм В. С. Кульчицького та його реальне визнання ролі та місця армії в будівництві національної держави зобов'язує нас до всебічного наукового опрацювання організаційно-правових засад формування армії України та вироблення ґрунтовної, об'єктивної розвідки у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Билас І. Г.* Органи милиции западных областей Украины: становление, организация, деятельность. 1939–1941 гг. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / И. Г. Билас // Академия МВД СССР. – Львов, 1989. – 18 с. ; Билас І. Г. Органи советской милиции западных областей Украинской ССР в 1939–1945 гг. (организационно-правовые аспекты становления и деятельности): [учебное пособие] / И. Г. Билас. – Львов, 1987. – 196 с. ; Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: у 2 кн. – Кн. 1 / І. Г. Білас. – Військо України. – К. : Либідь, 1994. – 432 с. – Кн. 2 / І. Г. Білас. – Військо України. – К. : Либідь. – 1994. – 688 с.

2. *Володимир Семенович Кульчицький* – видатний український учений-правознавець у галузі історії держави та права (1919–2009): довідково-бібліографічне видання / упор. Б. Й. Тищик, І. Й. Бойко. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2011. – 67 с.

3. *История государства и права СССР. Ч. 1* (у соавторстве) / под ред. О. И. Чистякова. – М., 1985; *История отечественного государства и права. Ч. I: Учебник* / под ред. О. И. Чистякова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2001. – 430 с.

4. *Кобилецький М. М.* Утворення ЗУНР, її державний механізм та діяльність (1918–1923 рр.): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / М. М. Кобилецький // Львівський національний університет ім. Івана Франка. – Л., 1998. – 16 с.

5. *Кравчук Н. В.* Органы государственной политической охраны в Дальневосточной республике в 1920–1922 гг. (организация, структура, деятельность): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / М. В. Кравчук // НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 1989. – 16 с.

6. *Кравчук Н. В., Минаев А. И.* Органы суда и надзора, их роль в укреплении дисциплины и правопорядка в народно-революционной армии ДВР (1920–1922 гг.) / Н. В. Кравчук, А. И. Минаев. – Л., 1986. – 36 с.; Кравчук Н. В. (у соавт.) *Народно-революционная армия и госполитохрана в Дальневосточной республике (1920–1922 рр.)* / Н. В. Кравчук. – Л., 1985. – 32 с.

7. *Кравчук М. В.* Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914–1993 рр. (Орг., структура, штати): Іст.-правове дослідження / М. В. Кравчук. – Івано-Франківськ – Коломия: Вид. «Плай»; Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 1997. – 292 с.

8. *Кравчук М. В.* Українські Січові Стрільці / М. В. Кравчук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998. – 40 с.; Кравчук М. В. Військове будівництво УСРР / М. В. Кравчук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998. – 48 с.; Кравчук М. В. Організація і структура Збройних сил ЗУНР // Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 75-річчю ЗУНР / М. В. Кравчук. – Івано-Франківськ, 1993. – С. 35–36.

9. *Кульчицький В. С., Настюк М. І., Тищик Б. Й.* З історії української державності / В. С. Кульчицький, М. І. Настюк, Б. Й. Тищик, – Львів : Світ, 1994. – 88 с.

10. Кульчицький В. С., Настюк М. І., Тищик Б. Й. Історія держави і права України : [навч. посібн.] / В. С. Кульчицький, М. І. Настюк, Б. Й. Тищик. – Львів: Світ, 1996. – 296 с.

11. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України: Навч. посібн. / В. С. Кульчицький, Б. Й. Тищик. – Л. : Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2000. – 400 с.

12. Кульчицький В. С. Причини падіння Західноукраїнської Народної Республіки: матер. міжнар. наук. конф., присвяченої 75-річчю ЗУНР / В. С. Кульчицький. – Івано-Франківськ, 1993. – С. 33–34.

13. Кульчицький В. С. До історії військового будівництва в Україні 1914–1993 рр. / В. С. Кульчицький // Кравчук М. В. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914–1993 рр. (Орг. структура, штати): Іст.-правове дослідження / В. С. Кульчицький – Івано-Франківськ – Коломия: Вид. «Плай»; Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 1997. – С. 3–4.

14. Кульчицький В. С. (у співавторстві) Історія держави і права України. Програма курсу для студентів 1 курсу денного і заочного навчання юридичного факультету // В. С. Кульчицький. – Івано-Франківськ: Прикарпатський університет імені Василя Стефаника, 1994. – 16 с.; Кульчицький В. С. Історія держави і права України. Програма курсу для студентів юридичного факультету / Кульчицький В. С. – Львів: юридичний факультет Львівського держ. ун-ту ім. Івана Франка, 1996. – 16 с.; Кульчицький В. С. (у співав.) Історія держави і права України: плани семінарських занять та методичні вказівки для студентів юридичного факультету / В. С. Кульчицький. – Львів: юридичний факультет Львівського держ. ун-ту ім. Івана Франка, 1996. – 12 с.

15. Макаровський І. П., Федорчак Т. П. Українська ідея та Українська армія. Рецензія на монографію М. Кравчука / І. П. Макаровський, Т. П. Федорчак // Українська національна ідея. Дослідження, переклади, публікації: збірник наукових праць. Випуск VI. – Івано-Франківськ, 1998. – С. 68–73.

16. Минаев А. И. Правовое регулирование строительства вооруженных сил Дальневосточной республики (1920–1922 гг.) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / А. И. Минаев; Киевский гос. ун-т им. Тараса Шевченко. – К., 1980. – 22 с.; Минаев А. И. Строительство народно-революционной армии Дальневосточной республики (1920–1922 гг.) // А. И. Минаев. – Л., 1979. – 16 с.

17. Наукова спадщина професора В. С. Кульчицького (1919–2009) і сучасність: матеріали XXIV Міжнародно-правової конференції 28 квітня – 1 травня 2011 р., м. Львів / ред. колегія: А. М. Бойко (голова), Б. Й. Тищик та інші. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 532 с.

18. Паньонко І. М. Апарат управління Запорізької Січі (серед. XVI ст. – 1775 р.): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / І. М. Паньонко; Львівський національний університет ім. Івана Франка. – Львів, 2000. – 18 с.

Кравчук М. В. Тематика українського війська у науковій спадщині професора В. С. Кульчицького

У статті висвітлюється вклад професора В. С. Кульчицького в наукове розроблення тематики з Українського військового будівництва в різні періоди історії України. Вказано його оцінку причин і факторів, що стимулювали і стримували процес реформування української армії. Визначено роль Збройних Сил України у розбудові власної держави.

Ключові слова: українська армія; військо України; Українська Галицька армія; військове будівництво; Збройні Сили України; суверенітет України.

Кравчук Н. В. Тематика українського війська в научному насліди професора В. С. Кульчицького

В статті освітається вклад професора В. С. Кульчицького в наукову розробку тематики Українського військового будівництва в різні періоди історії України. Указана його оцінка причин і факторів, які стимулювали і стримували процес реформування української армії. Визначена роль Збройних Сил України в розвитку власного державства.

Ключевые слова: українська армія; військо України; Українська Галицька армія; військово-будівництво; Збройні Сили України; суверенітет України.

Kravchuk M. Subject ukrainian troops in the legacy of professor V. S. Kulchitsky

The article highlights the contribution of professor Kulchytsky V.S. in research subject's Ukrainian military construction in different periods of Ukrainian history. Estimate of professor of the causes and factors that facilitated and impeded the process of reforming the ukrainian army. The defined the role of the Armed Forces of Ukraine in the development of their own state.

Key words: ukrainian army; army of Ukraine; the Ukrainian Galician army; military construction; the Armed Forces of Ukraine; Ukrainian sovereignty.